

3. Havryliuk O. P. (2023, 25—26 serp.). Analiz reitynhiv sotsialnykh merezh u sviti ta Ukraini. In *Humanitarni ta pryrodnychi nauky: aktualni pytannia* [Materialy konferentsii] (pp. 13—17). Odesa.
4. Harmatii O., Onufriiv S. (2021). Sotsialni merezhi yak dzherelo informatsii u roboti zhurnalista. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika": zhurnalistyka*, 2 (2), pp. 45—52. doi:<https://doi.org/10.23939/sjs2021.02.045>
5. Dobrelia O. (2023). Istoriia rozvytku sotsialnykh merezh: osnovni periody. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 7, pp. 29—36. doi:[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.7\(324\).29-36](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.7(324).29-36)
6. Dubniak K. V. (2014). Sotsialni merezhi internet yak zasib obminu informatsiieiu. *Derzhava ta rehiony*, 3, pp. 122—126.
7. Zhyla N. (2022, 06 serp.). Naipopuliarnishi sotsmerezhi v Ukraini pid chas viiny — doslidzhennia Global Logic. *Mezha*. Available at: <https://mezha.media/2022/08/06/naipopuliarnishi-sotsmerezhi-v-ukraini-pid-chas-viiny-doslidzhennia-global-logic/>.
8. Mediaspozhyvannia ta hromadsko-politychna aktyvnist ukraintsiv za kordonom: analitychnyi zvit za rezultatamy hlybnykh intervju (2023, 29 veres.). *OPORA*. Available at: <https://www.oporaua.org/viyna/mediaspozhyvannia-ta-gromads-ko-politychna-aktivnist-ukrayinciv-za-kordonom-analitichnyy-zvit-za-rezul-tatami-glibnykh-interv-yu-24923>.
9. Mediaspozhyvannia ukraintsiv v umovakh povnomasshtabnoi viiny. Opytuvannia OPORY (2022, 01 cherv.). *OPORA*. Available at: https://www.oporaua.org/polit_ad/mediaspozhyvannia-ukrayintsiv-v-umovakh-povnomasshtabnoyi-viiny-opituvannia-opori-24068.
10. Mediaspozhyvannia ukraintsiv: druhyi rik povnomasshtabnoi viiny. Opytuvannia OPORY (2023, 10 lyp.). *OPORA*. Available at: https://www.oporaua.org/polit_ad/mediaspozhyvannia-ukrayintsiv-drugii-rik-povnomasshtabnoyi-viiny-24796.
11. Proiekt Zakonu pro vnesennia zmin do Kryminalnoho ta Kryminalnoho protsesualnoho kodeksiv Ukrainy shchodo vstanovlennia vidpovidalnosti za okremi dii proty osnov natsionalnoi bezpeky Ukrainy, № 9223, 19.04.2023 (2023). *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41788>.
12. Spozhyvannia novyn v Ukraini : analitychnyi zvit z shchodennykovoho opytuvannia. KMIS (lypen 2022) (2022, 17 serp.). *OPORA*. Available at: <https://www.oporaua.org/viyna/spozhyvannia-novin-v-ukrayini-shchodennikove-opituvannia-24251>.
13. Ukraintsi za kordonom naibilshe tsikavliatsia politychnymu podiiamy na Batkivshchyni — "OPORA" (2023, 24 lyp.). *Ukrinform*. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3739913-ukrainci-za-kordonom-najbilshe-tsikavliatsia-politichnimi-podiami-na-batkivsini-opora.html>.
14. Digital 2023: Global Overview Report (2023, 26 Jan.). *Datareportal*. Available at: <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report> (access date: 20.09.2023).
15. Digital 2023: Ukraine (2023, 14 Feb.). *Datareportal*. Available at: <https://datareportal.com/reports/digital-2023-ukraine>.
16. News Consumption Across Social Media in 2021 (2021, Sept. 20). *PEW RESEARCH CENTER*. Available at: <https://www.pewresearch.org/journalism/2021/09/20/news-consumption-across-social-media-in-2021/>.

Надійшла до редакції 5 жовтня 2023 року

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО

УДК 316.77:002.1-037:746.3.045(=161.2)](045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2023.10(327).31-41

Наталія Кушнарєнко,

докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри цифрових комунікацій
та інформаційних технологій ХДАК,
заслужений працівник культури України,
e-mail: natalia_kushnarenko@gmail.com

Алла Соляник,

докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри цифрових комунікацій
та інформаційних технологій,
проректорка з наукової роботи ХДАК,
e-mail: allasolyanik164@gmail.com

Семантичний складник української вишивки як виду документа

На основі застосування документологічного підходу до дослідження української вишивки як засобу соціальної комунікації доведено, що цей феномен можна розглядати в статусі вишитого документа.

Розкрито особливості семантичного складника вишивки, який зумовлений її функціональним призначенням та сферою побутування, відбивається в різновидах знаків-символів, їх графічному й кольоровому спектрах, видах орнаменту, специфіці матеріального та конструктивного втілення.

Доведено, що дослідження походження та специфічних властивостей семантичного, сигнатурного, темпорального складників вишитого документа є перспективним напрямом сучасних документологічних студій.

Ключові слова: вишитий документ; документологія; теорія документа; загальна класифікація документа; українська вишивка; вишивання; інформація; орнамент; символ; знак; код

Постановка проблеми. Документологія як наука про документ в усіх його виявах і взаємозв'язках спирається на розуміння сутності цього соціокомунікаційного феномену, запропоновану міжнародним стандартом ISO 5127.2017 Information and documentation. Foundation and vocabulary, котрий визначає документ як "записану інформацію чи матеріальний об'єкт, що може використовуватися як одиниця в документаційному процесі" [22]. Під це визначення підпадає багато комунікаційних феноменів, зокрема й вишитий документ, одним з унікальних зразків якого є українська вишивка. Екстраполяція на вишивку ознак загальної класифікації документа дає змогу визначити особливості номінаційного, семантичного, сигнатурного, темпорального та інших складників вишитого документа, не лише збагатити новим знанням теоретичні засади документології як науки, а й систематизувати уявлення щодо різновидів автентичних документів, які є важливою частиною національного культурного надбання.

Аналіз досліджень і публікацій. Першорядне значення для виявлення специфічних ознак вишитого документа мають праці провідного українського документолога Г. Швецової-Водки, яка розробила ґрунтовну й багатоаспектну класифікацію документа [21]. Вагоме місце в науковому доробку дослідниці посідає остання стаття "Загальна класифікація документа: зміни та доповнення" [20], в якій, на основі багаторічних напрацювань авторки, репрезентовано оновлену загальну схему класифікації документа, що містить майже 160 його видів і різновидів. Цю схему класифікації авторки запропонованого дослідження використали для визначення сукупності найсуттєвіших якісних ознак вишитого документа.

Варта уваги стаття Ю. Палехи "Загальна класифікація документа: пропозиції щодо вдосконалення" [13], в якій, спираючись на класифікації Г. Швецової-Водки та інших українських документологів, автор уводить до наукового обігу поняття "тканинний документ".

Результати наукової розвідки А. Петросян та Г. Марчук [15] щодо особливостей і різновидів текстової вишивки дають змогу довести правомірність вивчення вишитого документа як засобу соціальної комунікації.

Серед публікацій, присвячених особливостям української вишивки, цінною є монографія

Г. Кара-Васильєвої та З. Чегусової "Декоративне мистецтво України ХХ століття: у пошуках «великого стилю»" [9], в якій докладно схарактеризовано різновиди народної та художньої вишивки.

Навчальний посібник Р. Захарчук-Чугай та Є. Антонович "Українське народне декоративне мистецтво" [6] містить відомості щодо історії народного декоративно-ужиткового мистецтва, його видів, специфічних рис у різних регіонах України, а також поширення в українській діаспорі. Особливе значення мають розділи: "Вишивання. Гаптування" та "Вишивка", які надали можливість осмислити українську вишивку в документологічній площині.

Науково-практичне значення має праця О. Гасюк і М. Степан "Художнє вишивання" [4], в якій у лаконічній формі висвітлено історію української народної вишивки, стильову й орнаментальну різноманітність різних регіонів України; надано загальні відомості щодо умов вишивання, інструментів; розглянуто різні техніки ручної та машинної вишивки.

У дисертації А. Варивончик "Традиційна народна вишивка як складова українського одягу (ХХ ст.)" [3] узагальнено дані про історичні витоки мистецтва української народної вишивки та оздоблення нею одягу; проаналізовано загальнонаціональні й локальні (регіональні) мотиви та символіку творів вишивального мистецтва; систематизовано найпоширеніші техніки й технології вишивання; відтворено еволюцію використання традиційної народної вишивки у виготовленні одягу впродовж ХХ ст.

У статті Н. Кардаш "Використання семантики української вишивки у декорванні сучасного одягу" [10] схарактеризовано види орнаментів, якими найчастіше декорують чоловічий, жіночий і дитячий одяг; розкрито семантику української народної вишивки та її символіку.

Близькою за змістом є стаття Е. Бутенко й О. Тарасенка "Українська народна вишивка як особливий вид художнього декоративно-прикладного мистецтва" [2], в якій доведено, що українська народна вишивка є особливим видом художньо-декоративного символізму, де орнаментация реалізується за чіткою традиційною системою, пов'язаною із сакральною, символічною й естетичною сферами її функціонування.

Означені публікації в сукупності становлять надійну джерельну базу для наукової атрибуції української вишивки як цілісного явища й дали змогу репрезентувати її в новому статусі — вишитого документа.

Мета статті — висвітлення особливостей семантичного складника української вишивки як різновиду документа.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфікою вишитого документа (ВД) є його органічне входження до певних знакових систем та одночасне формування власної мовної системи. Мову вишивки часто називають "прамовою українців". ВД належить до "мови мистецтва" як і музика, живопис, кінематографія. Вбираючи в себе досягнення декоративно-ужиткового мистецтва, українська вишивка сформувала стилістику власної "мови": її барвисті орнаменти — це не просто малюнки, а змістові знаки-символи, що впродовж тривалого часу зазнавали змін і перетворень. Фахівці вважають, що "художня мова орнаментів така ж багата, як і мова народної поетичної творчості. Українська вишивка — це укладена в символах екзистенція переживань, вірувань, способів діяльності" [10, с. 62]. ВД містить переважно зображення, і на цій основі його можна віднести до зображувального виду документа, який ефективно діє в просторі "мистецької мови".

За мовною системою, у якій у ВД утілено інформацію, він може бути таких різновидів: зображувальний, орнаментальний, сюжетний, колористичний, композиційний, комплексний. Більшість ВД — це орнаментально-композиційні документи, в основі яких лежить орнамент — "узор, що складається з ритмічно упорядкованих елементів, якими бувають абстрактні форми або зображення реальних об'єктів, часто стилізованих до невпізнанності" [5, с. 92]. Орнамент будується на основі різних типів симетрії через повторення знаків-символів. Саме орнамент надає можливість розглядати ВД як знакову систему. Його вважають "мовою вишивки". Усталеним є вислів "пошук смислу в орнаменті". Орнамент являє собою доволі складну художню структуру, для формування якої використовують різні виражальні засоби, як-от колір, фактура, ритм, симетрія, математичні основи композиції тощо. Об'єднані між собою змістом і сюжетом, орнаменти складають єдину композицію або єдиний художній образ ВД.

Сьогодні найпоширенішими є п'ять видів орнаментів: геометричний, рослинний, тваринний, пташиний, людиноподібний (рис. 1, 2) [4, с. 41; 6, с. 110]:

— геометричний (абстрактний) (від грец. *geo* — земля та *metreo* — вимірюю), складений із різних геометричних елементів: квадрат, куб, трикутник, восьмикутник, зірка, хрест, розетка, зубці, коло, зигзаги, пряма лінія, хвиляста лінія тощо;

— рослинний (фітоморфний) (від лат. *phyto* — рослини та грец. *morfe* — вид, форма), складений із рисунків, стилізованих квітів, плодів, листя, гілок: виноград, калина, дубові листя, лілії, мак, троянда, жоржини, хміль, барвінок, паничі, кропива, слива, черешня, горобина тощо;

— тваринний (звіроподібний), або зооморфний (від грец. *zoon* — тварина, жива істота), в якому стилізовано фігури звірів і комах: кінь, заєць, риба, бджола, метелик, павук, хрущ та інші летючі жуки тощо;

— пташиний (орнітоморфний) (від грец. *ornit* — птах), складений зі стилізованих фігур птахів: півень, зозуля, сова, голуб, орел, лелека, лебідь, жар-птиця тощо;

— людиноподібний (антропоморфний) (від грец. *anthropos* — людина) — із зображеннями фігур людини або напівлюдини з піднятими чи опущеними руками тощо.

Від початку ХХ ст. в українській вишивці спостерігається тенденція в бік панування геометричної чи рослинної орнаменталізації та їх гармонійного поєднання.

Геометричні орнаменти відносять до найдавніших, з якими пов'язують перші символічно-знакові системи української вишивки: пряма лінія — земля; хвиляста — вода; хрест — ключ до небес, символізує вічні сакральні цінності життя та смерті; коло й квадрат уособлюють ідею розмежування зовнішнього та внутрішнього світів; коло — елемент символіки, що виражає ідею єдності, нескінченності, завершеності, найбільшої досконалості; квадрат — вказує на абсолютну рівність, простоту, порядок, істину, мудрість, землю; трикутник — символізує триєдину природу Всесвіту: небо, земля, людина, батько, мати, дитина; пентаграма — п'ятикутна зірка — символ духовного прориву, ідеальної, здорової людини, корекції своєї долі; перевернута зірка — символ зла, стихії, непередбачуваності подій тощо.

У реальному житті часто використовують комбінований орнамент, що поєднує всі традиційні види в одне ціле. Він надто поширений у працях сучасних майстрів. Вишивальниці складають візерунки, які мають творчо обдумане поєднання окремих елементів, однакових за смыслом, формою, кольором в єдине ціле, що називають композицією. Особливі орнаментальні

композиційні рішення надають ВД певну структурованість і довершеність. За структурними особливостями виділяють такі типи композицій: лінійні (у формі прямої чи криволінійної орнаментальної смуги, що прикрашає середину виробу або окантовує його (фриз, бордюр)); сітчасті, уся площа яких заповнена узором; рамкові або розеткові, в яких окремі елементи

орнаменту вписані у квадрат, коло, ромб або багатокутник (тобто розетку), розміщений у центрі оздоблюваного виробу та ін. Отже, досліджуючи семантичні особливості ВД, варто зважати, що він може належати до орнаментально-композиційного різновиду документа, в якому різні орнаменти вибудовуються в єдину композицію.

Геометричний орнамент

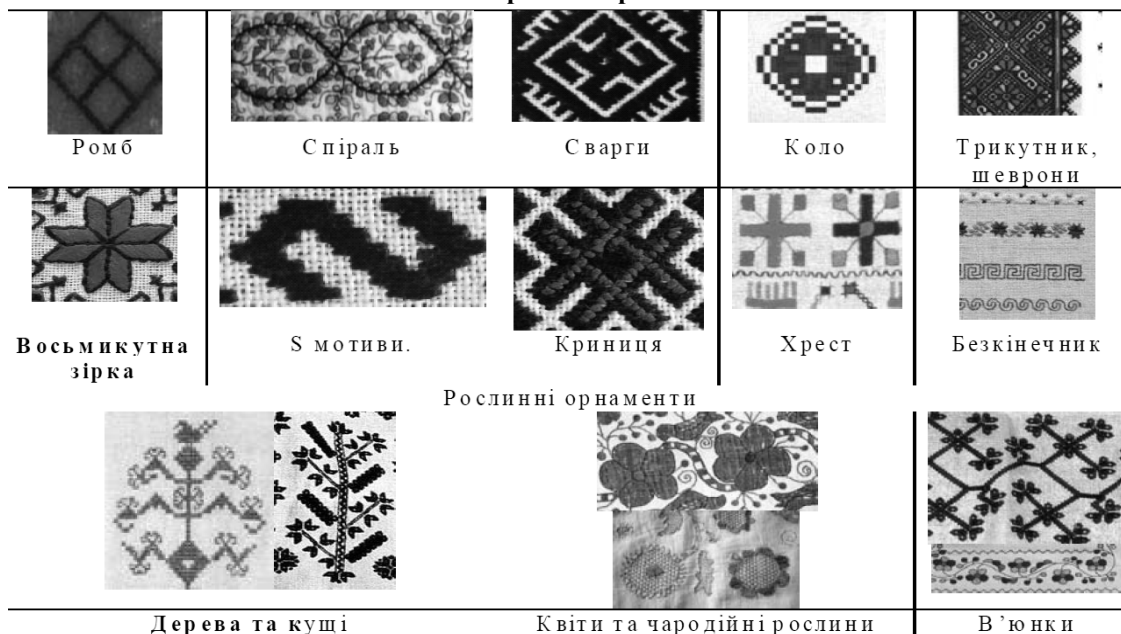

Рис. 1. Геометричні та рослинні орнаменти української вишивки

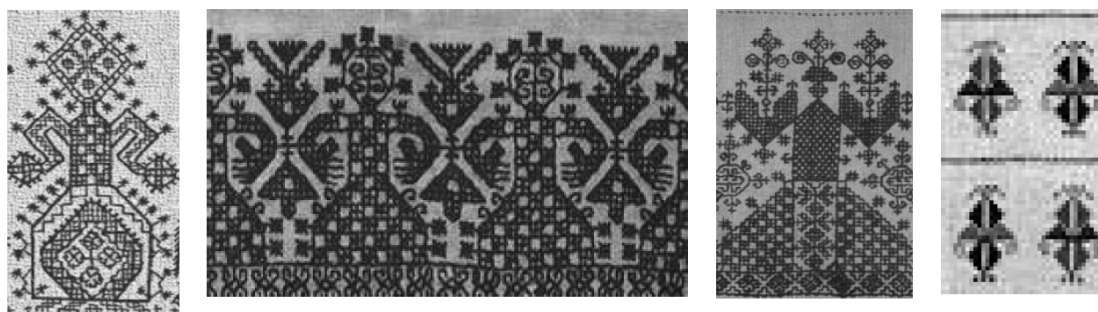

Рис. 2. Антропоморфні орнаменти української вишивки

ВД може бути також і сюжетним різновидом документа, схожим із живописом за особливостями формотворення художньо-образної структури [9]. У вишивці сюжети розрізняються насамперед за предметом зображення: відтворення природи, місцевості — пейзаж; людини — портрет; квітів, фруктів, тварин, речей, що оточують людину — натюрморт; подій життя — сюжетно-тематична картина. Серед сюжетно-тематичних вишивок — побутові, релігійні, історичні, міфологічні, анімалістичні тощо.

Сюжетні мотиви ВД нескінченно різноманітні, для їхньої реалізації використовують прості та

складні геометричні зображення, розкішний рослинний орнамент, доповнений зображеннями тварин, людей, об'єднаних у цілісну композицію. Часто в одній вишивці можна побачити сполучення кількох жанрів: і пейзаж, і портрет, і натюрморт. Наприклад, всевітнє визнання дістало панно із зображеннями райського птаха серед грон винограду та великих квітів. На початку ХХ ст. утвердився своєрідний рушниковий стиль із зображенням крилатих коней, вершників із рушницями в поєднанні з рослинним орнаментом.

Майстри прагнули дотримуватися сюжетної канви вишивки. Побутові сюжети ВД пов'язані з

повсякденним життям людини: народження, діяльність (родинна чи виробнича), сватання, весілля, поява дитини тощо. Побутові сцени, зафіксовані майстрами різних епох, допомагають проникнути в реальне життя давнини. Використовуючи унікальність вишивки, майстри відбивають у ній саме той момент часу, в якому її було створено, ніби фіксуючи для прийдешніх поколінь неповторні особливості побуту своєї епохи.

Серед релігійних сюжетів і тем: ікони, портрети Бога, Ісуса Христа, Богородиці, Миколи Чудотворця, інших пророків і святих зі сценами їхнього життя та інші біблійні сюжети. Одна з відомих українських вишивальниць настільки глибинно занурилася в релігійну проблематику української вишивки, що впродовж 1908—1910 рр. робила замальовки з тканин і вишивок XVIII ст. із різниць Софійського та Успенського соборів Києво-Печерської лаври, використовуючи їх у творчості [9].

Одним із важливих сюжетних напрямів вишивки є міфологізація, переосмислення тем, вторгнення у світ фантазії, що виходить за межі буденності: різноманітні казкові створіння, серед яких зустрічаються зображення небачених квітів, птахів, звірів, риб. Особливу популярність мають сюжетні мотиви українських народних казок, утілені у вишитих картинах: "Пан Коцький", "Кирило Кожум'яка", "Летючий корабель", "Івасик-Телесик", "Котигорошко", "Іван-Побиван", "Лисичка-сестричка і вовк-панібрат", "Дідова дочка і золота яблулька" та багато інших.

Зображаючи світ, майстри одночасно реалізує у вишивці власні думки, почуття, прагнення й ідеали. Сюжетні мотиви створюють не лише на основі точного відтворення природи, а й за допомогою уявлень, вигадки, фантазії. Ці якості особливо потрібні майстрам, без них вони не можуть досягти композиційної цілісності та образної виразності вишивки. Отже, за змістом ВД — сюжетно-композиційний документ.

Важливим виразним засобом української вишивки є колір. ВД — колористичний документ, інформація в якому передається за допомогою одного чи сукупності кольорів тканини та ниток. Їх яскравий, неперевершений, витончений колорит забезпечує насамперед кольорова гама, елементи якої має певне значення. У кожному регіоні України у вишивках склалася своя, відпрацьована впродовж століть, колірна поліфонія. Фахівці зазначають, що "в народному мистецтві зберігалася багато секретів фарбування ниток природними барвниками — корою дерев, корінням, листям, квітами, плодами рослин. Для

закріплення кольору нитки запікали в житньому тісті, після чого вони не втрачали забарвлення протягом багатьох десятиліть" [8, с. 8]. Пізніше вишивальниці починають співпрацювати з колористами-фахівцями з фарбування тканин і ниток, а потім максимально використовують фабричні тканини й нитки, прагнуть створити вишивку в усій її мальовничості, яскравості, художньо-естетичному перетворенні пишнobarвнього різноманіття. У вишивці колорит — це система співвідношення кольорових тонів та їхніх відтінків, один із важливих засобів емоційної виразності. Для сучасної вишивки характерним є прагнення до якнайповнішого передавання кольорової гами світу, простору, світла, об'єму. У ній широко застосовують тон, під яким розуміють не тільки якість кольору, завдяки якому один колір відрізняється від іншого, наприклад, червоний від синього, а й загальну світлотіньову або колірну побудову вишивки, у якій використовують тони, напівтони, що можуть бути теплими та холодними, сріблястими й золотистими тощо.

Ще в данину майстри розумілися на символіці кольору: білий — колір сили; чорний — навпаки, вбирає в себе енергію, але також це колір землі та багатства; червоний (як і білий) — найбільш активний, виконує захисну функцію; жовтий — це результат, завершення. Важливе значення має композиційне поєднання кольорів. "Жовтий з синім — прадавнє поєднання кольорів, яке для українців стало символом державності" [10, с. 61].

Усталеним у науковому середовищі є поділ вишивки на три види: одноколірна, двоколірна та багатоколірна [6]. Виходячи з цього, за кольоровою гамою можна виділити три різновиди ВД: одноколірний (монохромний), двоколірний і багатоколірний (поліхромний). Одноколірні (однотонні) ВД характерні для різних регіонів України, які віддають перевагу певному кольору. Сьогодні однією з найскладніших і найвитонченіших вважають неперевершену вишивку Полтавщини "білим по білому", яка має підвищений попит не лише в нашій країні, а й далеко за її межами. Двоколірні ВД упродовж багатьох років сполучають червоний і чорний, червоний і зелений, жовтий і блакитний тощо. Сучасні військові-охоронці нашої Батьківщини надають перевагу вишивці "зеленим по оливковому", "зеленим по коричневому" тощо. З часом колористична палітра ВД змінюється в бік багатоколірності, здійснюється перехід від моно- до поліхромної вишивки. Багатоколірні (різнобарвні) ВД, багаті на соковиту кольорову гаму, сумірні навіть в одних узорах, гармонізують з усіма ком-

позиційними елементами вишивки. Їх комбінації в різних сполученнях створюють розмаїття та значну кількість варіантів колористично-композиційних побудов, збагачених голубим, рожевим, бузковим, помаранчевим кольорами. Однак незамінним залишаються червоні, чорні та білі кольори, що надають українській вишивці вишуканості, досконалості й завершеності. Отже, ВД — колористичний різновид документа, в якому колір відіграє системотвірну роль.

За технологіями фіксації інформації на матеріальному носії виокремлюють кілька різновидів ВД, що відрізняються техніками вишивання. Нині їх відомо понад 100 варіантів, до того ж уславлені майстри можуть поєднувати в одному виробі до 10—15 технік. Вишивати — це "різними способами протягати, закріплювати нитку, заволочену в голку, наносити стібки на тканину чи шкіру" [6, с. 108]. Техніки вишивання є важливим чинником художніх особливостей українських вишивок.

Доведено, що вишивання виникло й розвивалося з елементів, які відігравали суто функціональну роль — створення швів. "Про це красномовно свідчить не лише спільний граматичний корінь слів "шов" та "шитво", а й найдавніші зразки "вишивки", які майже аналогічні до плетіння з цупких ниток" [3, с. 8].

Прості орнаменти виконували роль "обметування" й "обв'язування". Складні орнаменти не практикувалися, як і не було різноманіття швів. Однак упродовж століть все змінилося. Вишуканості та деталізації узорів сприяють нові техніки вишивання. Найпопулярнішими в техніко-технологічному арсеналі ВД є шви "позад голку", "поперед голку", "зволікання", "затягування", "обкручування", "занизування", "набирування", "насталювання", "змережування", "кладення" або "гапт" та інші.

Зображувальний потенціал ВД становлять такі техніки поверхневого вишивання: хрестик, плутаний хрестик, прутик, подвійний прутик, зубчики, гладь, мережка, прутикова мережка, стібнівка, штапівка, настилювання, занизування, набирання тощо. Серед технік наскрізного вишивання: вирізування, що створює чіткі ажурні квадрати на полотні; виколювання, або довбанка, що створює сіточку з дірочок, формує усілякі геометричні фігури, а також ажурні мережки. Класичною технікою є "лиштва" або "лічильна гладь", пов'язана з точним рахунком ниток полотна тощо. Відомо, що стібки — єдиний структурний елемент будь-якої вишивки.

Усі техніки вишивання поділяють на однібічні (рисунок видно лише з одного боку, з

іншого видно лише перехід ниток) та двобічні (узор видно з двох боків). Майстри надавали особливого значення "чистоті шва" з двох боків.

Величним способом технічного кодування у вишивці є гаптування — шиття золотими й срібними нитками. Відомо кілька різновидів гаптування: "у прикріп", "на карті", "по настилу", "по мотузці або по шнурку", "у прокол" та інші. Таке дороге шитво майстри виконували на атласних, оксамитових, парчевих, шовкових тканинах, застосовували в обрядових і святкових заходах.

На початку ХХ ст. набули поширення хрестикова й гладцева техніки вишивання. Завдяки простоті та доступності перша техніка вишивання "була легкою для використання і перезнімання узорів, надавала широкі можливості для колірної розробки площини орнаментальних мотивів, насамперед у червоно-чорній гамі. Техніка хрестиком повсюдно витісняє давні традиційні засоби шитва, стали колористичну гаму та орнаменти" [9, с. 35]. Вишивання хрестом стало одним із найпоширеніших видів рукоділля українського народу. Звісно, багатство техніко-технологічних засобів мистецтва вишивання зобов'язане не лише творчій праці майстрів, а й технічному прогресові, досягнення якого позначилися на якості матеріалів та інструментів, зокрема на виготовленні тканин і ниток. Техніко-технологічний арсенал і творчий потенціал майстрів забезпечили високу якість ВД.

За каналом сприйняття людиною інформації ВД є візуальним документом, повідомлення якого сприймаються органами зору. Однак це не пасивне споглядання, а глибоке внутрішнє прочитання, домислення, інтерпретація (за семантичним складником документа). В основі цього лежить потенційна асоціативність, можливість пошуку значення та сутності вишивки. У цьому контексті після первинного сенсу, який відразу впадає в очі, виявляється другий і наступні.

За способом декодування інформації людиною ВД призначений для роздивляння, інколи для читання, якщо є словесний текст. Особливо цінні, складні за візерунком і технікою виконання вишиті вироби слід розглядати уважно, зблизька. Роздивляння може бути доповнено тактильними способами декодування — дотиком, що дає можливість відчути пальцями дрібненькі стібці, насолодитися ними.

За сферою виникнення інформації, об'єктом відображення та цільовим призначенням ВД — поліфункціональний документ, який використовується в усіх або більшості сфер життєдіяльності людини: на свята, в будні чи побуті. Ця

властивість сягає давнини, коли в основі української вишивки гармонійно поєднувалися естетика (краса) і корисність (доцільність). Завдяки поліфункціональності ВД закономірно поширюється не лише в побутовій, а й у соціокультурній сферах, водночас зберігаючи своєрідність.

За цільовим призначенням розрізняємо сакральний (культовий), науковий, політичний, художньо-естетичний, релігійний, побутовий (щоденний), святковий (дозвіллевий), особистісно-приватний ВД.

Первиною функцією ВД є сакральна (обрядова, культова) функція. Наносячи на одяг певний узор, наші пращури намагалися привабити до себе світлих і добрих духів та відвернути руйнівну енергетику злих духів чи темних сил. Вважалося, що вишиванка з натуральної тканини є неприступною фортецею для злих духів, оскільки у процесі її виготовлення використовують численні заклиналильні орнаменти й молитви. Майстрині були впевнені, що яскрава вишивка відвертає недобрий погляд людини зі злом у душі. Виходячи з цих міркувань, "вишита сорочка була оберегом для людини" [10, с. 56]. Сакральна (культова) функція ВД пов'язана з календарною обрядовістю та життєвими циклами людини: народженням, хрестинами, весіллям, смертю. Весільна обрядовість охоплює сватання, заручини, одруження, які супроводжуються різними вишитими речами: рушниками, вишиванками, хустками, стрічками тощо. Культурологічні та етнографічні дослідження свідчать, що "рушники відігравали сакральну роль, оскільки уособлювали модель світогляду людини, закодовану як у його формі, так і в орнаментуванні" [1, с. 91].

Починаючи з XI ст., українська вишивка, котру використовували переважно у виробництві одягу, стає популярною у більшості сфер життя й діяльності людини. Вишиті вироби багатофункціонального призначення XVII—XVIII ст. були визнані в усьому світі як високомистецькі твори.

За цільовим призначенням ВД можуть виконувати суспільно-політичну функцію (містять короткі політичні гасла, плакати, портрети відомих громадських і політичних діячів, розташовані на шевронах військових, хоругвах, знаменах тощо); художньо-естетичну (ВД як зразок образотворчого мистецтва, художній виріб, що містить оригінальне художнє рішення, свій поетичний образ, формує духовно-філософський смисл світобачення, активно впливає на емоції, думки й почуття людини: картина, панно, портрет, рушник тощо). Найцінніші зразки ВД — це творіння високої майстерності, які, крім утилітарної функ-

ції, несуть ще й декоративне навантаження. Релігійний ВД віддзеркалює християнську свідомість українського народу. Це літургійне шитво, яким українці прикрашають собори, церкви, каплиці, використовують для відвідин церкви, проведення церковної відправи, здійснення релігійних обрядів: вишивки біблійних сюжетів, ікон, хоругов, знамен, рушників, хусток, іншого вбрання. Кожен із цих виробів є довершеним за художньою майстерністю й віртуозністю виконання.

Побутовий (буденний) ВД вирізняється простотою орнаментів, сюжетних ліній, колористичною гамою, є виразником власних потреб і вподобань майстра. Він створюється у сфері обслуговування життєдіяльності людини, поширений у предметах домашнього ужитку: чоловічий, жіночий та дитячий одяг, рушники, обруси, портрети, наволочки, скатертини, серветки, доріжки та ін. Вишивальниці, не порушуючи практичного призначення виробу, сповідуючи принципи єдності доцільності та краси, надавали вишивці завершеної форми, перетворюючи на твір мистецтва.

Дозвіллевий (святковий) ВД — витвір, призначений для корисного й цікавого відпочинку, свят, розваг (весілля, народження, хрестини, вечорниці). Його вирізняють вишуканість матеріальної основи (батист, шовк, парча тощо), витонченість орнаментів, сюжетів, кольорів, досконалість техніки, виконання тощо.

Особистісний ВД — виріб приватного характеру, суто індивідуальний, який майстриня створює для власних потреб та ужитку за своїми рисунками та смаками. Він не передбачає широкого оприлюднення, публічної демонстрації, передавання іншим особам для використання: натільна білизна, вишиванка для заручин, весілля, вагітності тощо. Тобто, ВД використовують у різних життєвих ситуаціях.

Підтвердженням функціонально-практичного й естетичного значення ВД є вишиванки одягового, інтер'єрного та обрядового призначення. Оздоблені унікальною українською вишивкою, найкращі зразки чоловічих, жіночих і дитячих вишиванок, рушників, скатертин, простирадл, хустин, серветок тощо можуть також набути статусу вишитого документа, оскільки їм притаманні основні його ознаки.

Відомо, що перші зразки одягу були позбавлені "прикрас", спочатку мали суто утилітарне призначення: різного роду металеві скріпки та застібки (фібули). Однак згодом завдяки естетизації "узвичаєне набуває статусу гарного (красного, прекрасного), відтак стає необхідним як

прикраса і починає уже свій самостійний розвиток та вдосконалення: саме ці суто побутові елементи, у свою чергу, прикрашаються зображеннями та набувають відповідної мистецької, "естетичної сутності" [3, с. 8].

Вишитий одяг стає особливо популярним в Україні у XVIII—XIX ст. Він відрізняється змістом, орнаментальними та сюжетними мотивами, характером композицій, кольором, матеріалом, особливостями техніки виконання. Упродовж століть визначилися сталі канони розміщення оздоблень на верхньому одязі, головних уборах, натільному, нагрудному, поясному одязі, взутті.

Корисність і краса ВД майстерно поєднані у вишиванці — жіночій сорочці. За своїми якостями це "символ здоров'я, краси, щасливої долі, родової пам'яті, порядності, чесності, любові, святковості; оберіг" [19, с. 37—38]. Ще раз наголосимо, що з документологічного погляду за основними ознаками — інформацією, матеріальним носієм і знаковою системою запису інформації, вишиванку, як і вишивку загалом, можна вважати вишитим документом — носієм соціальної інформації.

Різноманітність вишиванок залежить від видів вишивки та інших ознак: за статевою ознакою (чоловічі, жіночі, дитячі); за видом тканини, яка використовується (з натуральних чи синтетичних волокон); за технікою виконання (хрестикові, низинкові, гладдеві, мережеві); за способом виконання (ручна, машинна); за видом орнаменту (геометричні, рослинні, рослинно-геометричні, тваринні); за характером використання (буденна, святкова, обрядова). Українським вишиванкам притаманна гармонійність, плавність ліній, запальна композиційна єдність, високий рівень естетизму.

"Оскільки сорочка-вишиванка для людини служить ніби «другою шкірою» (другою сутністю) людини, — то на ній «формувався» деталі, призначені виконувати роль «оберегів» для тих чи інших частин тіла: голови, плечей, рук, грудей" [3, с. 10]. У жіночих сорочках вишивають коміри, пазухи, подоли, рукави; у чоловічих — коміри, манжети, маніжки, що мають магічне значення.

"У жінок на «грудах» розташовуються орнаменти-обереги, щоб забезпечити здатність вигодувати дітей, у чоловіків — щоб мали силу захищати свій рід" [3, с. 10].

Орнамент вишиванки залежить від того, кому призначено вбрання: парубкові-нареченому, чоловікові, хлопчикові, дівчинці, заміжній жінці. Часто за формою, матеріалами, семантикою кольорів вишиванки різних регіонів України

мають відмінності: полтавська, подільська, польська, волинська, наддніпрянська, буковинська, лемківська тощо. "Асортимент сучасного одягу, представленого в етностилі, складають футболки-вишиванки, вишиванки-блузки, вишиті сукні, костюми, весільне вбрання, чоловічі вишиті сорочки, дитячий одяг (набори для хрещення) тощо. Більшість цього асортименту розроблена для всіх трьох груп одягу: чоловічого, жіночого та дитячого" [10, с. 57]. Налагодження процесу виготовлення одягу за сучасними європейськими та світовими стандартами, оснащеного українською вишивкою, сприяло становленню в Україні індустрії моди, поширенню ВД у глобалізаційному світі: на подіумах, експозиціях, виставках, фестивалях тощо.

Науковці стверджують, що українці "оздоблювали вишивкою не лише сорочки, а й верхній одяг — кожухи, свити, юпки, головні убори (намітки, очіпки, хустки). Орнаментально ці вишивки різноманітні: геометричні узорі (ромби, квадрати, розетки, восьмикутні зірки, кола), рослинні мотиви (дуб, лілея, грона винограду, калини, барвінку, горобини)" [3, с. 10].

Нагрудний одяг (катарі) часто на спині мав між прорізами пройми — зооморфні, для поясного одягу (запасок, спідниць) характерне стрічкове розташування мотивів у нижній частині: розетки, зубці, квіти, гілочки, деревця тощо. Кожухи вишивали широкими горизонтальними смугами знизу на рукавах. Вишивці верхнього чоловічого плечового одягу (сват, сердюків, очіпків, гуглів) притаманні складні орнаментальні композиції на спині, поясі, полах, рукавах, відлогах тощо. Кожному виду одягу, окремим його компонентам відповідає визначена техніка виконання, матеріал, комплекси орнаментальних масивів. Відрізняється вишивка чоловічого, жіночого й дитячого одягу, а також весільного, для щоденної праці, на свято та похорон.

Для вишивки головних уборів (стрічок, перебіток, хустин, бавниць, капелюхів, шапок) характерні пишні квіти, складні геометричні мотиви, ламана чи хвиляста гнучка лінія, всередині якої розташовано квіти, а на виступах — листочки, пуп'янки. Матеріал: заполог, шовк, гарус, бісер тощо. Дещо іншу техніку мала вишивка чоловічих головних уборів. Шапки-магерки вишивали гарусом, заполоччю червоного, білого кольору, із вкрапленням синіх і зелених ниток. Техніка: стебнівка, ланцюжок. Мотиви: розетки, круги, зубці (рядями в налобній і навушній частинах). Зображальний потенціал вишивального мистецтва, примножений талантом майстрів, висуває

його в ряд визнаних образотворчих мистецтв. Проте прикладне значення вишивального мистецтва як органічного складника процесу оздоблення одягу залишається домінантним.

Вишивка тканин інтер'єрно-обрядового призначення має специфічні орнаментальні засоби, її художня образність зумовлена функціональною роллю декорування інтер'єру, емоційно-символічним значенням. До цієї групи можна віднести такі продукти вишивання: рушники, порт'єри, скатертини, серветки, простирадла, наволочки, хустини тощо.

Найпоширенішим вишитим виробом в Україні є рушник, який виконує сакральну й утилітарну функції. Залежно від цього, рушники утворюють два класи: функціональний та обрядовий:

- 1) функціональний: утиральник (утирало, утирач) — рушник для утирання обличчя та рук;
- 2) обрядовий — рисунок символізує схід і захід сонця, честивість і доброзичливість.

Український рушник — один із головних атрибутів під час урочистих подій, зустрічі гостей, закладання нових житлових осель і громадських будівель, відзначення народження, хрестин дитини, сватання, весілля, а також похорон. З'явившись як предмет побуту, український рушник поступово виходить за межі буденності завдяки характеру своїх художніх образів. У символічно-геометричному орнаменті вишивки рушника переважають квадрати, кола, хрести, ромби, горизонтальні знаки землі, хвилясті лінії води, яким властива стрункість і чіткість. Для кольорової гами рушників характерно те, що їх вишивають переважно червоним, чорним і білим кольорами; використовують полотно, шовк, біль, памуть, золоті, срібні нитки, бісер тощо.

Для рослинного орнаменту українського рушника показовим є зображення калини, дуба, листя, хмелю, маку, винограду, чорнобривців, лілей, троянд, ягід. Відомо, що калина — найулюбленіше дерево українського народу. Символіка рослинної орнаментики свідчить, що центральним її символом є "Дерево життя" як зв'язок світу земного з небесним, своєрідна модель роду людського, організація світу у просторі та часі. На стародавніх вишитих рушниках часто зустрічаються образи птахів: голуба, зозулі, пави, сокола, ластівки, соловейка. До поширених орнаментальних мотивів весільних рушників належать зазвичай парні зображення голубів, лебедів, пав, орлів, півнів. Вони повернуті головами одне до одного і в бік. Це є "Деревом

Роду", символом єдності в парі. Найчастіше у вишивці використовується комбінований орнамент, який поєднує всі традиційні види в одне ціле, особливо поширений у працях сучасних майстрів [16, с. 218—219].

На початку ХХ ст. в українській вишивці утверджується своєрідний "рушниковий стиль" із зображенням крилатих коней, вершників із рушницями в поєднанні з рослинним орнаментом [7]. У різних регіонах України техніка вишивання рушників була різною: просо, гладь, шахівка, стебнівка, качалочка, низь, настил, вирізування, занизування, хрестик тощо [2]. Згідно із семантикою символів кожна лінія, фігура, число чи квітка мають власне інформаційне навантаження.

Скатертини вишивають на центральній площині та каймі з чотирьох боків, лише по каймі: двома-трьома рядами тільки у вузьких краях. Пілки, плати, хустики (обрядового значення) мало схожі за орнаментальним, технічним, композиційними колористичним рішенням із вишивкою тканин інтер'єрного призначення, зокрема рушників, скатертин. Рідше побутували білі простирадла, до одного краю яких пришито лиштву-підзору. На полотнищі вишито орнаментальні ряди з розеток, хвилястих стрічок або дрібних квіткових галузок. Вишивку на наволочках розташовано переважно з одного боку на прошвах. На дитячих подушках практикували центрально-кругову композицію. Вишивки на тканинах інтер'єрного та обрядового призначення відрізняються продуманою конструкцією. Візерунки розміщено переважно в установленому порядку: на центральній площині, вертикально по краях, з боків і горизонтально по кінцях з урахуванням їх доброго огляду. Вони ярусом спадали на ліжках, жердці, столах, стінах, посилюючи їх звучання в інтер'єрі помешкань і культових приміщень. Навіть сьогодні, на початку ХХІ ст., майстри зберігають рудименти прадавніх вірувань, звичаїв та обрядів. У вишивці поширеною є традиція оздоблення орнаментальними мотивами найуразливіших місць одягу — горловини, верхньої плечової частини рукавів (устава, манжети), а також подолу. Наші пращури звертали увагу на оберегові властивості вишивки, тканини одягу та його декорування. Культове застосування тканин в обрядовій сфері завжди пов'язано з народженням, життям і смертю людини. Все це свідчить, що ВД — поліфункціональний документ, який може використовуватися у більшості сфер життя й діяльності всіх верств населення. Базуючись на принципі єдності естетичності та доцільності, ВД

успішно розвивається в духовно-культурній і матеріально-утилітарній площині: сакральній, соціополітичній, художньо-естетичній, побутовій, дозвіллевій, особистісній сферах.

Висновки. Номінативний складник ВД вказує на спосіб фіксації інформації — вишивання, тобто назва документа позначає спосіб його створення. Як засіб соціальної комунікації ВД є багатофункціональним, особливості його побутування в зовнішньому середовищі, зумовлені функціональним призначенням, визначають специфіку його семантичного складника. За характером знакових засобів фіксації та передавання інформації більшість різновидів ВД є символічними документами. За мовною системою, в якій у ВД утілено інформацію, він може бути таких різновидів: зображувальний, орнаментальний, сюжетний, колористичний, композиційний, комплексний. Орнамент як кодована

"мова" ВД буває таких різновидів: геометричний (абстрактний); рослинний (фітоморфний); тваринний (зооморфний); пташиний (орнітоморфний); людиноподібний (антропоморфний). За сферою використання ВД поділяється на утилітарний і сакральний; утилітарну функцію реалізують ВД одягового, інтер'єрного, обрядового призначення. За цільовим призначенням ВД є поліфункціональним, оскільки може виконувати соціально-політичну, художньо-естетичну, релігійну, побутову, дозвіллеву функції; за обставинами побутування в зовнішньому середовищі — ентоареальний (локальний за походженням, масштабований за простором розповсюдження). Різноманітність та унікальність ВД як засобу соціальної комунікації має стати предметом дослідження документології як науки про документ в усіх його виявах і системних взаємозв'язках.

Список бібліографічних посилань

1. Афоніна О. С. Вишитий і тканий рушник як складова частина культурного коду народного костюма нареченої. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 3. С. 89—94.
2. Бутенко Е. Г., Тарасенко О. А. Сучасна українська вишивка: знак, образ та символ у мистецтві Ганни Онікієнко. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2021. № 1. С. 71—76.
3. Варивончик А. В. Традиційна народна вишивка як складова українського одягу (XX ст.) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2011. 19 с.
4. Гасюк О. О., Степан М. Г. Художнє вишивання : альбом. 6-е вид., стер. Київ : Вища школа, 1989. 247 с.
5. Декоративно-ужиткове мистецтво: словник. У 2-х т. / за заг. ред. Я. П. Запаса. Львів, 2000. Т. 1. С. 363; Т. 2. С. 399.
6. Захарчук-Чугай Р. В., Антонович Є. А. Українське народне декоративне мистецтво : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 342 с.
7. Кара-Васильєва Т. В. Енциклопедія сучасної України, Т. 4. В-Вог / Нац. акад. наук України, Наук. т-во ім. Шевченка, Ін-т енциклоп. досліджень. НАН України. Київ, 2005. С. 471—472.
8. Кара-Васильєва Т. В., Заволокіна А. О. Українська народна вишивка. Київ : Либідь, 1996. 96 с.
9. Кара-Васильєва Т., Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках "великого стилю". Київ : Либідь, 2005. 276 с.
10. Кардаш Н. В. Використання семантики української вишивки у декоруванні сучасного одягу. *Педагогічні науки*. 2014. Вип. 122. С. 54—65.
11. Кушнарєнко Н. М., Трач Ю. В. Спеціальне документознавство : навч. посіб. для дистанційного навчання / за наук. ред. Г. М. Швецової-Водки. Київ : Ун-т "Україна", 2010. 281 с.
12. Нарбут О. Вишиваний оберіг. *Prekrasa Studio*. 2022. 25 трав. URL: <https://www.prekrasastudio.com/blog/270-vyshyvanyi-oberih> (дата звернення: 15.10.2023).
13. Палеха Ю. І. Загальна класифікація документа: пропозиції щодо вдосконалення. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 3. С. 37—49.
14. Палеха Ю. І., Леміш Н. О. Загальне документознавство : навч. посіб. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Ліра, 2009. 430 с.
15. Петросян А. Р., Марчук Г. В. Текстова вишивка. *Всеукраїнська науково-практична on-line конференція аспірантів, молодих учених та студентів, присвячена Дню науки* : тези, м. Житомир, 10—12 трав. 2017 р. / М-во освіти і науки України, Житомир. Держ. технологічний ун-т. Житомир, 2017. Т. 1. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/149-2.pdf> (дата звернення: 10.05.2023).
16. Селезньова А. В. Український рушник як культурний феномен національного ужиткового мистецтва. *Етнотрип у контексті українського національного відродження та європейської інтеграції*. Кн. 2. : зб. наук. пр. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. С. 217—224.
17. Семчук Л. Я. Вишивка в народному одязі українських Карпат ХХ століття (художні особливості) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.06 / М-во освіти і науки України, Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаніка. Івано-Франківськ, 2009. 17 с.
18. Січинський В. Вишивки. *Енциклопедія українознавства*. 1993. Т. 1. С. 263.
19. Словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. Київ : Міленіум, 2002. 260 с.

20. Швецова-Водка Г. М. Загальна класифікація документа: зміни та доповнення. *Бібліотечний Меркурій*. 2021. Вип. 2 (26). С. 143—164.
21. Швецова-Водка Г. М. Загальна теорія документа і книги : навч посіб. Київ : Знання, 2014. 405 с.
22. ISO 5127.2017. Information and documentation. Foundation and vocabulary. Second ed. Switzerland. VI. 303 p.

Natalia Kushnarenko,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Kharkiv State Academy of Culture

Alla Solianyuk,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice Rector for Research,
Kharkiv State Academy of Culture

The semantic component of Ukrainian embroidery as a type of document

Based on the application of a documentary approach to the study of Ukrainian embroidery as a means of social communication, it is proved that this phenomenon can be considered in the status of an embroidered document.

The peculiarities of the semantic component of embroidery, which is established by its functional purpose and sphere of everyday life, is reflected in the varieties of signs-symbols, their graphic and color spectra, types of ornament, and the specifics of its material and constructive embodiment.

It has been proven that the study of the origin and specific properties of the semantic, signative, and temporal components of an embroidered document is a promising direction of modern documentary studies.

Keywords: *embroidered document; documentology; document theory; general document classification; Ukrainian embroidery; embroidering; information; ornament; symbol; sign; code*

References

1. Afonina O. S. (2022). Vyshytyi i tkanyi rushnyk yak skladova chastyna kulturnoho kodu narodnoho kostiuma narechenoi. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*, 3, pp. 89—94.
2. Butenko E. H. & Tarasenko O. A. (2021). Suchasna ukrainska vyshyvka: znak, obraz ta symvol u mystetstvi Hanny Onikiienko. *Perspektyvy. Sotsialno-politychnyi zhurnal*, 1, pp. 71—76.
3. Varyvonchuk A. V. (2011). *Tradysiiina narodna vyshyvka yak skladova ukrainskoho odiahu (XX st.)*. PhD. Kyiv. nats. un-t kultury i mystetstv. Kyiv.
4. Hasiuk O. O. & Stepan M. H. (1989). *Khudozhnie vyshyvannia: albom*. 6-e vyd., ster. Kyiv: Vyshcha shkola.
5. Zapasko Ya. P. [zah. red.]. (2000). *Dekoratyvno-uzhytkove mystetstvo : slovnyk*. U 2-kh t. Lviv. T. 1, p. 363; T 2, p. 399.
6. Zakharchuk-Chuhai R. V. & Antonovych Ye. A. (2012). *Ukrainske narodne dekoratyvne mystetstvo : navch. posib*. Kyiv: Znannia.
7. Kara-Vasylieva T. V. (2005). *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy*, T. 4. V—Voh. Kyiv, pp. 471—472.
8. Kara-Vasylieva T. V. & Zavolokina A. O. (1996). *Ukrainska narodna vyshyvka*. Kyiv: Lybid.
9. Kara-Vasylieva T. & Chehusova Z. (2005). *Dekoratyvne mystetstvo Ukrainy XX stolittia. U poshukakh "velykoho stiliu"*. Kyiv: Lybid.
10. Kardash N. V. (2014). Vykorystannia semantyky ukrainskoi vyshyvky u dekoruvanni suchasnoho odiahu. *Pedahohichni nauky*, 122, pp. 54—65.
11. Kushnarenko N. M. & Trach Yu. V. (2010). *Spetsialne dokumentoznavstvo : navch. posib. dlia dystantsiinoho navchannia*. Kyiv: Un-t "Ukraina".
12. Narbut O. (2022). Vyshyvanyi oberih. *Prekrasa Studio*. Available at: <https://www.prekrasastudio.com/blog/270-vyshyvanyi-oberih> [Accessed 15.10.2023].
13. Palekha Yu. I. (2022). Zahalna klasyfikatsiia dokumenta: propozytsii shchodo vdoskonalennia. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 3, pp. 37—49.
14. Palekha Yu. I. & Lemish N. O. (2009). *Zahalne dokumentoznavstvo : navch. posib*. 2-e vyd., pererob. i dopov. Kyiv: Lira.
15. Petrosian A. R. & Marchuk H. V. (2017). Tekstova vyshyvka. *Vseukrainska naukovo-praktychna on-line konferentsiia aspirantiv, molodykh uchenykh ta studentiv, prysviachena Dniu nauky : tezy*, m. Zhytomyr, 10—12 trav. 2017 r. Zhytomyr. T. 1. Available at: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/149-2.pdf>. [Accessed 10.05.2023].
16. Seleznova A. V. (2019). Ukrainskyi rushnyk yak kulturnyi fenomen natsionalnoho uzhytkovoho mystetstva. *Etnodyzain u konteksti ukrainskoho natsionalnoho vidrodzhennia ta yevropeiskoi intehratsii. Kn. 2. : zb nauk. pr*. Poltava: PNPu imeni V. H. Korolenka, pp. 217—224.
17. Semchuk L. Ya. (2009). *Vyshyvka v narodnomu odiazi ukrainskykh Karpat XX stolittia (khudozhni osoblyvosti)*. PhD. Prykarpatskyi nats. un-t im. V. Stefanyka. Ivano-Frankivsk.
18. Sichynskiy V. (1993). Vyshyvky. *Entsyklopediia ukrainoznavstva*, T. 1, p. 263.
19. Kotsur V. P., Potapenko O. I. & Dmytrenko M. K. (2002). *Slovnyk symboliv kultury Ukrainy*. Kyiv: Milenium.
20. Shvetsova-Vodka H. M. (2021). Zahalna klasyfikatsiia dokumenta : zminy ta dopovnennia. *Biblioteknyi Merkurii*, 2 (26), pp. 143—164.
21. Shvetsova-Vodka H. M. (2014). *Zahalna teoriia dokumenta i knyhy : navch posib*. Kyiv: Znannia.
22. ISO 5127.2017. Information and documentation. Foundation and vocabulary. Second ed. Switzerland.

Надійшла до редакції 10 жовтня 2023 року